

кредитування та розрахунків і надання позик кредитними спілками : наказ Голови Правління НБУ від 17.03.94 № 41 // Урядовий кур'єр. – 2008. – 24 квітня. – С. 7.

8. Про внесення змін до «Положення про погодження статуту

кредитних спілок з питань кредитування та розрахунків і надання позик кредитними спілками» : лист на адресу всіх регіональних управлінь НБУ від 02.08.99 № 23011/107 // Урядовий кур'єр. – 2010. – 17 липня. – С. 5.

УДК 336.71

Єріс Л.М.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківської справи
Української академії банківської справи
Національного банку України*

МІЖБАНКІВСЬКІ КРЕДИТИ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ БАНКУ

Стаття присвячена визначенню місця міжбанківських кредитів у системі управління грошовими потоками банку. Проведено аналіз сучасного стану ринку міжбанківського кредитування. Обґрунтовано основні напрями удосконалення роботи банків з міжбанківського кредитування.

Ключові слова: банківська установа, міжбанківський кредит, грошові потоки.

Єріс Л.Н. МЕЖБАНКОВСКИЕ КРЕДИТЫ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ДЕНЕЖНЫМИ ПОТОКАМИ БАНКА

Статья посвящена определению места межбанковских кредитов в системе управления денежными потоками банка. Проведен анализ современного состояния рынка межбанковского кредитования. Обоснованы основные направления усовершенствования работы банков по межбанковскому кредитованию.

Ключевые слова: банковское учреждение, межбанковский кредит, денежные потоки.

Єріс L.N. BETWEEN BANK CREDITS IN CONTROL SYSTEM BY MONEY STREAMS OF BANK

The article is sanctified to the location of between bank credits in control system the money streams of bank. The analysis of modern market of the between bank crediting condition is conducted. Basic directions of improvement of work of banks are reasonable on the between bank crediting.

Keywords: bank establishment, between bank credit, money streams.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки перед банками постають проблеми формування випереджальної адаптації до змін ринкового середовища. Вирішення цих проблем потребує вдосконалення маркетингової діяльності банків, яка охоплює широке коло банківських бізнес-процесів, підпорядковуючи управлінські рішення вимогам забезпечення та зміцнення конкурентних переваг.

Для збереження конкурентних переваг банкам необхідно використання потенціалу всіх складових комплексу маркетингу, який має враховувати специфіку діяльності вітчизняних банківських установ. Сучасні дослідники вдосконалюють класичний комплекс маркетингу 4P (product, price, place, promotion) з метою його адаптації до банківської сфери, однак вони недостатньо відповідають особливостям банківської діяльності і не сприяють визначенню ефективності використання всіх складових комплексу банківського маркетингу.

Необхідність посилення уваги до стратегічних аспектів забезпечення ефективного використання комплексу маркетингу, зміцнення конкурентних переваг банків на ринку банківських послуг у сучасних умовах додатково обумовлюється поглибленням процесів фінансової глобалізації, що надзвичайно посилює чутливість банків до змін, які відбуваються у ринковому середовищі.

Тому дослідження проблем удосконалення комплексу маркетингу банку, використання якого спрямовано на збереження конкурентних переваг на ринку банківських послуг, варто визнати актуальними і своєчасними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні дослідження маркетингової діяльності викладено в наукових працях зарубіжних та вітчизняних учених, таких як: Г. Багієв, Дж. Бернет, Б. Берман, Б. Блек, С. Гаркавенко, О. Голубкова, Є. Голубков, Д. Джоббер, А. Дейян, Пітер Р. Діксон, Є. Діхтль, Дж. Р. Еванс, Ф. Котлер, І. Коренева та ін.

Проблемам банківського маркетингу та його комплексу присвячено праці таких вітчизняних учених: І. Алексеева, С. Бойко, І. Брітченка, М. Вознюка, І. Волошка, Т. Гірченко, О. Дубовик, Д. Завадської, О. Захарчука, С. Козьменка, Л. Кузнецової, І. Лютого та ін. Водночас, віддаючи належне наявним теоретичним та методичним розробкам, варто зазначити, що залишається недостатньо дослідженою, дискусійною і вимагає подальшої розробки та наукового осмислення низка теоретико-методологічних і практичних проблем, пов'язаних із формуванням інтегральної оцінки ефективності комплексу маркетингу банку.

Отже, практична значущість та недостатня теоретична розробленість проблем, пов'язаних із використанням складових маркетингу банку та напрямами підвищенням їх ефективності, визначили вибір теми дослідження та її актуальність.

Постановка проблеми. У сучасних умовах економічного розвитку країни, коли залучення строкових депозитів ускладнюється внаслідок дефіциту власних оборотних коштів підприємств та високих темпів інфляції, а з боку населення спостерігається все вищий рівень недовіри до банківських установ, виникає необхідність у залученні коштів з інших джерел – і одним із таких джерел для банків є міжбанківські

позики або міжбанківський кредит. Міжбанківський кредит займає особливе місце в системі управління грошовими потоками банків і має значний вплив на розвиток банківської системи в цілому. Потоки міжбанківських кредитів зачіпають інтереси багатьох галузей господарювання, а також взаємодіють з ринком цінних паперів та валютним ринком. Із усіх існуючих сьогодні фінансових інструментів міжбанківські кредити найбільш оперативно реагують на зміну кон'юнктури фінансового ринку, так як банки часто розглядають ринок міжбанківських кредитів в якості оперативного джерела ресурсів для активних операцій на інших сегментах фінансового ринку. Тому визначення місця міжбанківських кредитів в системі управління грошовими потоками банків є актуальним питанням сьогодення.

Аналіз останніх публікацій. Питання проведення міжбанківських операцій, регулювання і вплив на розвиток системи управління грошовими потоками банків розглядається багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими. Так, формуванню ресурсної бази банку, у тому числі і за рахунок міжбанківських позик, присвятили свої праці такі вітчизняні вчені, як А. Мороз, М. Алексєнко, С. Сиротян, О. Дзюблук, Ж. Довгаль, О. Кириченко, Ж. Мартинюк, А. Ятченко, проте у більшості праць досліджуються або окремі питання міжбанківського кредитування, або особливості їх дії в певних аспектах банківської діяльності. У той же час роль міжбанківського кредитування в ефективному функціонуванні банківської системи країни набуває нових значень, доцільність вивчення яких є також важливою.

Мета статті – поглиблення теоретичних досліджень і практичних розробок з проблем організації та розвитку міжбанківського кредитування для забезпечення ефективної системи управління грошовими потоками банків.

Виклад основного матеріалу. Кредитна діяльність банків невіддільна від операцій на ринку міжбанків-

ських кредитів. Отримання кредитів в інших банках дає можливість поповнювати банківські кредитні ресурси. При надлишку ресурсів банк розміщує їх на міжбанківському ринку, при нестачі ресурсів банк купує їх на ринку. Ринок міжбанківських кредитів є важливою складовою ринку кредитних ресурсів, тобто міжбанківський кредит є дуже важливим поняттям в системі кредитування. Але щодо визначення даного поняття однозначного трактування немає.

Так, вчені К.Р. Тагирбеков та Н.В. Богатирьова вважають, що міжбанківський кредит – це кредит, що надається одним банком іншому або депозити банку, які розміщуються в інших банках [1, с. 89]. Але дане визначення не є повним хоча б через те, що це, по-перше – відносини між банками, а по-друге, в даному визначенні не враховуються відносини між банками другого рівня та Національним банком України, по-третє, визначення занадто лаконічне та не виявляє самої суті міжбанківської позики.

Існує й інша думка. Так, економіст А.Г. Івасенко надає таке визначення: «міжбанківський кредит – це форма кредитування банками один одного, це дороге джерело додаткових ресурсів, які надаються на короткий термін» [2, с. 18]. На нашу думку, недоліком запропонованого поняття є те, що даний вид позики визначається як «дороге джерело додаткових ресурсів», тоді як динаміка відсоткових ставок по міжбанківському кредитуванню та процентних ставок за строковими депозитами, залученими банками у фізичних осіб показує, що міжбанківські позики не дорожчий, а навіть дешевший ресурс, але при умові стабільності економіки. У цьому й особливість міжбанківського кредитування – вартість на даний вид позики достатньо низька, коли відсутній значний попит на неї, але при відсутності можливості підтримки ліквідності іншим ресурсом, вартість на міжбанківські позики зростає навіть у рази. Тобто недоліком визначення А.Г. Івасенка є відсутність пояснення коливання вартості міжбанківського кредиту в залежності від умов на фінансовому ринку. По-друге, в останній час міжбанківське кредитування розглядається не лише як джерело, що надається лише на короткий час, даний вид кредитування може бути наданий і на більш довгий термін (максимальний термін – більше року). Великий тлумачний словник економічних та юридичних термінів таким чином визначає міжбанківський кредит – це грошові ресурси фінансово-кредитних установ, які розміщують один в одного у формі короткострокових депозитів [3, с. 124]. Як бачимо, знову визначено, що на короткий термін, при цьому визначення занадто загальне і не визначає особливостей міжбанківського кредиту як специфічного виду кредиту. Більш розширене означення надає фінансовий словник – «кредит, наданий банком іншому банком, здебільшого має короткотерміновий характер. Завдяки кореспондентським відносинам

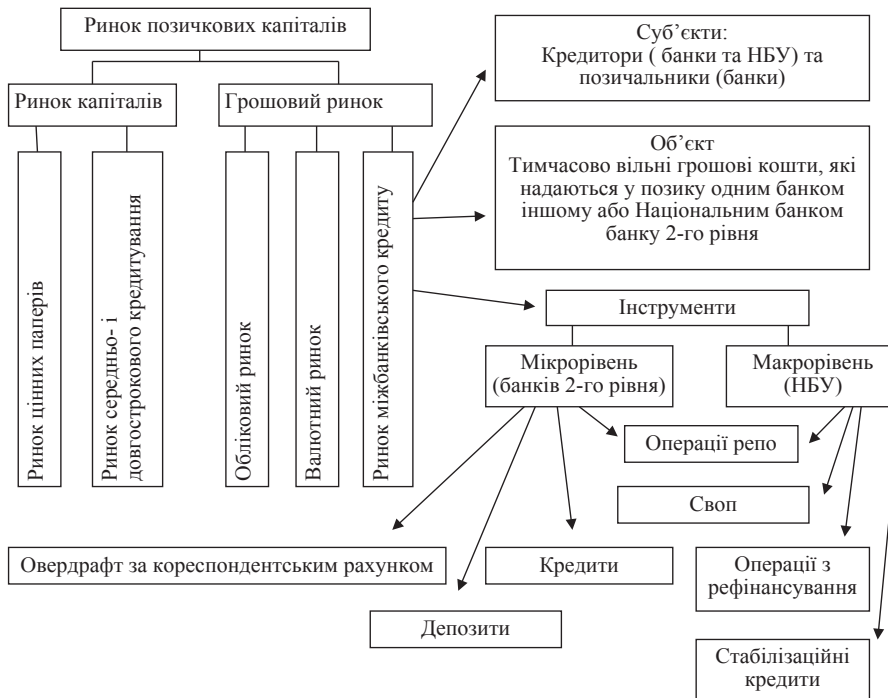

Рис. 1. Ринок міжбанківського кредиту в системі управління грошовими потоками банку

Складено автором за матеріалами [6]

між комерційними банками та використанню системи електронних платежів кредит міжбанківський є надзвичайно оперативним видом кредитів, одним із способів дотримання банками необхідного рівня ліквідності» [4, с. 72]. При цьому НБУ надає таке визначення – це короткостроковий кредит, отриманий (наданий) з метою оперативного забезпечення банківської системи ресурсами, дотримання вимог економічних нормативів, підтримки ліквідності, платоспроможності і стабільності функціонування банків [5]. Серед попередньо зазначених визначень дане є найбільш повним за рахунок розкриття специфічної ролі міжбанківського кредитування, хоча й не зазначено, що це саме певні відносини між суб'єктами на міжбанківському ринку.

Отже, з огляду на вищезазначене, на нашу думку, найбільш повним є таке визначення: міжбанківський кредит – це сукупність економічних відносин між банком-кредитором та банком-позичальником з приводу руху позичкового капіталу, результатом яких є розширення активних операцій банку – позичальника, забезпечення виконання резервних вимог Національного банку України та підвищення ліквідності та платоспроможності банку.

Міжбанківські кредити функціонують на ринку міжбанківських кредитів, де реалізуються міжбанківські кредитні відносини (рис. 1).

Таким чином, можна стверджувати, що ринок міжбанківських кредитів – це частина ринку позичкових капіталів, де відбувається перерозподіл вільних грошових ресурсів між банківськими установами та Національним банком України, а також поміж банківськими установами, використовуючи різноманітні інструменти міжбанківського кредитування.

Можна стверджувати, що міжбанківський кредит має низку переваг над іншими джерелами поповнення ресурсної бази банків та підтримки ефективної діяльності банків. Даними перевагами є:

- швидкість отримання необхідних ресурсів, а також можливість отримання необхідних ресурсів у будь-який момент від банків, що мають на даний момент вільні кошти;

- можливість залучення коштів як на довгостроковий період, так і на короткостроковий – на відміну від інших джерел поповнення ресурсів, вони можуть бути залучені і на досить короткий період – від 1 дня до 1 місяця (паралель можна провести з депозитами клієнтів – їх неможливо залучити на такий короткий період часу, так як це не вигідно клієнтам – прибуток за такий період часу буде дуже малим);

- нижча вартість у порівнянні з іншими ресурсами в момент стабільності фінансової системи, коли міжбанківський кредит не є затребуваним;

- менший ступінь ризику для банків-кредиторів, так як банки є більш надійними позичальниками, ніж суб'єкти господарювання і населення;

- так як відповідно до нормативної бази НБУ суми міжбанківських позик не підлягають обов'язковому резервуванню, то це джерело ресурсів надає додаткові можливості для розширення кредитної діяльності банку. Ця закономірність зумовлюється тим, що обов'язкове резервування безпосередньо впливає на рівень грошової маси, а також на структуру фінансового ринку. Обмежуючи кредитні ресурси комерційних банків шляхом підвищення норми обов'язкових резервів, держава водночас сприяє активізації ринку міжбанківського кредитування. Адже в умовах зростаючої норми обов'язкових резервів міжбанківський кредит є найвигіднішим інструментом залучення банками грошових коштів, оскільки вони не підля-

гають резервуванню. Резервування різниці між залученими і наданими міжбанківськими депозитами робить вигідним залучення міжбанківського кредиту.

Отже, виходячи з вищесказаного, можна стверджувати, що саме міжбанківське кредитування, є тим необхідним та потужним джерелом поповнення ресурсної бази банківських установ, яке може значною мірою впливати на розвиток банківської системи України. Так, низький рівень роботи банків на ринку міжбанківських кредитних ресурсів свідчить про потребу в удосконаленні процесу міжбанківського кредитування [7, с. 46].

Ситуація на ринку міжбанківських кредитів на даний момент стабілізується, але чергове загострення кризи ліквідності може статися у будь-який момент, а тому банкам терміново будуть необхідні високоліквідні кошти, які швидко отримати вони зможуть лише від інших банків. Одним з сучасних експертів-економістів було визначено десятку банків, які є найбільш активними учасниками міжбанківського ринку та найбільшими кредиторами у 2013 році. Звичайно, більшість з них – банки саме 1-ї групи, в руках яких і зосереджена більша частина коштів міжбанківського ринку, доступ банків 4-ї групи є досить утрудненим, з перешкодами, як у більш стабільні часи, так і даний момент, коли саме для малих банків встановлюються досить значні ліміти кредитування. Так, коли на міжбанківському ринку криза, великі банки позичають один одному кошти під 30-50% річних, а малі – під 50-70%. Перетік ресурсів можливий, але він не значний. Та при цьому останнім часом найбільші банки (1-ї групи покласифікації НБУ) все частіше кредитують фінансові установи з 2-ї групи. Ті, у свою чергу, видають позики дрібнішим учасникам міжбанківського ринку і так далі, по ланцюжку.

Аналіз динаміки міжбанківських позик на міжбанківському ринку неможливо провести в повному обсязі, не зазначивши при цьому, як саме розвивався ринок міжбанківських позик на Україні і його тенденцію за останні роки. Що стосується далекого минулого, до зародження перших реформ єдина банківська система обслуговувала весь Радянський Союз. Держава володіла усіма коштами підприємств, платіжні операції здійснювалися через внутрішньобанківські перекази. При цьому основною вимогою до системи розрахунків та її відмітною рисою був контроль, а не оперативність, зручність або надійність. Розрахунки через систему міжфілійних оборотів здійснювалися переказуванням сум за рахунками у різних установах однієї системи банку. У міжфілійних оборотах брали участь усі філії банку, однак у кожній конкретній операції – дві філії, що кореспондували між собою. Засобом міжфілійних розрахунків були авізо за МФО, які складалися та спрямовувалися в розрахунково-касові центри при центральному банку або в процесингові центри головного банку. Але невдовзі монобанківська система, через політичні зміни, що відбулися на території Радянського Союзу, зникла наприкінці 80-х років і поступилася місцем дворівневій банківській системі. Тому саме період 1988–1991 рр. – початок розвитку елементів ринкової економіки в господарському механізмі та зародження основ для функціонування міжбанківського кредитування [8, с. 135-136].

Отже, є доречним виявити динаміку діяльності десятки найактивніших банків-учасників на міжбанківському ринку за останні роки, а саме в передкризовий, кризовий і посткризовий період, що відбувається на даний момент, а саме проаналізувати не

лише ті суми, що надані іншим банкам, але і запозичення цих банків в інших банківських установах (табл. 1).

Отже, за наведеними даними можна зробити висновки, що у 2013 році, незважаючи на те, що суми, які були надані вищезазначеними банками, були найбільшими у порівнянні із сумами коштів інших банків, і вони є лідерами по наданню кредитів, при співвідношенні з кредитами, що були залучені цими банками, було виявлено, що 8 з 10 оцінюваних банків у 2013 році були в більшій мірі позичальниками, ніж кредиторами. Так, лише ПАТ «Банк 3/4» та ПАТ «Кредит Дніпро» були основними кредиторами у 2013 році серед оцінюваних банківських установ. Щодо 2012 року, то єдиним кредитором був ПАТ «Кредит Дніпро», інші банки були в більшій мірі позичальниками. У період кризи та виходу з неї – у 2011–2010 роках взагалі усі вищезазначені банки були позичальниками, що не є несподіванкою, у 2009 році кредиторами були знову ж таки ПАТ «Кредит Дніпро» та ПАТ «Дельта банк», а в 2008 році окрім цих двох зазначених банків кредитором був державний банк АТ «Ощадбанк». У 2008–2011 рр. відсутні дані по банкам ПАТ «Банк 3/4» та ПАТ «Діві банк», так як на той момент їх ще не було створено, але при цьому в 2012 та 2013 роках вони активно діють на міжбанківському ринку, тобто можна зробити висновок, що міжбанківський ринок – один із цільових орієнтирів банків з самого початку.

Наступним кроком аналізу є визначення темпу росту обсягів кредитування банків, тобто дуже важливим є визначити динаміку обсягу коштів, рівномірне чи нерівномірне зростання спостерігалось протягом передкризового періоду, періоду кризи та на даний момент. Для аналізу викорис-

таємо вищезазначені дані – сальдо по наданим та отриманим кредитам (табл. 2).

За результатами аналізу можна зазначити, що ситуація щодо міжбанківського кредиту саме у цих банківських установах була нестабільною та змінювалася кожного року. Так, у 2009 році в порівнянні з 2008 роком бачимо зростання обсягів сальдо по міжбанківських кредитах у кожному з оцінюваних банків, тоді як вже у 2010 році у порівнянні з 2009 роком – саме період кризи, в багатьох банках обсяги коштів значно зменшилися, хоча при цьому у державного банку України спостерігається значний приріст даних ресурсів, а так як в попередньому аналізі ми визначили, що АТ «Укргазбанк» був позичальником у більшій мірі, то можна зауважити, що в банку не було інших ресурсів і основним джерелом поповнення банк вбачав саме в міжбанківських позиках.

У 2011 році у порівнянні з 2010 роком обсяги міжбанківських позик значно скоротилися, це може вказувати на той факт, що банки в більшій мірі почали поповнювати пасиви банків з інших джерел, а саме коштів фізичних та юридичних осіб, лише ПАТ «Дельта банк» активно використовує міжбанківський кредит.

Майже така сама ситуація спостерігається і в 2012 році у порівнянні з 2011 роком – знову скорочуються міжбанківські позики, така сама ситуація спостерігається і на міжбанківському ринку в цілому – тенденція до зменшення даного джерела в ресурсах банків. Лише «Дельта банк» та «Укргазбанк» активно використовують та збільшують обсяги міжбанківських позик, а обсяги міжбанківського кредиту банку АТ «Ощадбанк» залишаються майже на тому ж рівні.

У 2013 році, як бачимо, відбулося пожевлення, усі банки збільшують власні ресурси за рахунок

Таблиця 1
Аналіз динаміки використання групою банків України міжбанківських позик за період 2008–2013 роки

Банки	Сальдо за 2008 рік, тис. грн	Сальдо за 2009 рік, тис. грн	Сальдо за 2010 рік, тис. грн	Сальдо за 2011 рік, тис. грн	Сальдо за 2012 рік, тис. грн	Сальдо за 2013 рік, тис. грн
ПУМБ	2 498 557	5 279 170	2 861 081	3 143 796	1 462 645	1 987 371
Ощадбанк	-2 491 932	20 014 593	16 796 066	15 325 132	15 237264	18 558 321
Укргазбанк	-309 028	1 299 574	3 149 374	2 901 765	5 439 467	6 856 322
Дельта Банк	148 683	-151 025	1 135 749	4 043 356	6 534 521	6 765 849
Укресімбанк	8 941 194	17 680 935	18 462 487	15 332 674	12 555517	11 024 913
Банк 3/4	-	-	-	495 246	225 204	468 971
Діві Банк	-	-	-	-	15 505	-18 259
УкрСиббанк	16 955 591	28 852 507	15 249 321	10 990 924	3 107 845	846 557
Кредит Дніпро	-52 060	-76 339	182 877	326 226	-172 836	-842 308

Розраховано автором за матеріалами [9]

Таблиця 2
Аналіз приросту різниці коштів групи банків України, що були надані та отримані від інших банків у період 2008–2009 роки

Банки	Темп росту сальдо, 2009 рік, %	Темп росту сальдо, 2010 рік, %	Темп росту сальдо, 2011 рік, %	Темп росту сальдо, 2012 рік, %	Темп росту сальдо, 2013 рік, %
ПУМБ	211,29	54,20	109,88	46,52	135,88
Ощадбанк	x	83,92	91,24	99,43	121,80
Укргазбанк	x	242,34	92,14	187,45	126,05
Дельта Банк	x	x	356,01	161,61	103,54
Укресімбанк	197,75	104,42	83,05	81,89	87,81
Банк 3/4	0,00	0,00	0,00	45,47	208,24
Діві Банк	0,00	0,00	0,00	0,00	x
УкрСиббанк	170,17	52,85	72,07	28,28	27,24
Банк Кредит Дніпро	146,64	x	178,39	X	487,35

Розраховано автором за матеріалами [9]

міжбанківського кредиту, лише банк ПАТ «Укрсіббанк», як і в 2011 році, максимально зменшив заповищення з даного джерела, а також банк АТ «Укрєксімбанк», який зменшив портфель міжбанківських позик на 11% в порівнянні з 2011 роком.

Наступним кроком аналізу є визначення долі міжбанківських позик, що отримані банками в іноземній валюті, так як це дозволить виявити, рух міжбанківських позик відбувається між українськими банками на національному банківському просторі чи позики в більшій мірі надходять від материнських банків чи інших іноземних банків. У 2008 та 2009 роках операції в іноземній валюті жорстко регламентувалися, так як НБУ для здійснення своєї основної функції – забезпечення стабільності грошової одиниці України – з метою підтримки національної валюти (гривні) жорстко обмежував обіг іноземної валюти на території України.

Для цього він запроваджував жорсткі та чіткі регулятивні правила обігу іноземної валюти, як у готівковій, так і в безготівковій формі. Іноземну валюту на території України можна було використовувати лише при розрахунках на митниці, при перетинанні кордону, або за кордоном: при оплаті лікування, отриманні освіти тощо.

Розрахунки у межах України між суб'єктами резидентів іноземною валютою були заборонені взагалі. Жорстка позиція НБУ щодо обмеження обігу іноземної валюти на території України була відображена у змісті ліцензій, які видавав НБУ, для здійснення валютних операцій. Банкам надавалася можливість здійснювати тільки ті операції, що були зазначені у переліку додатку до письмового дозволу (який на той час замінював генеральну ліцензію) чи надавалися індивідуальними ліцензіями. Однак у са-

мих дозволах у переліку відсутні пункти, за якими банкам станом на 2009 рік дозволялося б кредитування в іноземній валюті. Це входило б у протиріччя з тією жорсткою обмежувальною політикою НБУ, яка здійснювалася ним на валютному ринку того часу [10]. Тому аналіз даних можна проводити лише у період 2010–2013 роки (табл. 3). Можна зазначити, що у 2010 році у половини банків, що аналізуються, більше ніж 50% від отриманих міжбанківських коштів – саме в іноземній валюті. Це пояснюється тим, що на території України саме у цей час спостерігалася криза, банкам самим не вистачало коштів для своїх ресурсів, і отримувати кошти банки могли лише від іноземних банків та материнських компаній. Так, 92% від обсягу міжбанківських позик банк ПАТ «Укрсіббанк» отримав від материнської компанії.

У 2011 році ситуація змінилася, при цьому загальної тенденції не спостерігалася – у одних банків доля міжбанківських позик зменшилася – таких як ПАТ «ПУМБ», АТ «Ощадбанк», ПАТ «Дельта банк», в інших – зросла, при цьому знову в банку ПАТ «Укрсіббанк» вже 98% міжбанківських позик саме в іноземній валюті. Це пояснюється тим, що кожен банк по-своєму виходив з кризи і знаходився на різних стадіях виходу з неї. Так, у 2012 році ситуація така ж нерівномірна, але в цілому спостерігається зменшення долі міжбанківських позик в іноземній валюті – це пояснюється певною стабілізацією банківської діяльності України, стабілізації національного міжбанківського ринку, але при цьому цей обсяг є занадто високим у деяких банках (ПАТ «Укрсіббанк», ПАТ «Дівібанк», ПАТ «Банк 3/4», ПАТ «Банк Кредит Дніпро»). У 2013 році в українських банках ситуація також нерівномірна – в АТ

Таблиця 3

Аналіз долі міжбанківських позик в іноземній валюті у загальній сумі міжбанківських позик, що отримані банками

Банки	Доля МВП в ін. валюті, 2010 рік, %	Доля МВП в ін. валюті, 2011 рік, %	Доля МВП в ін. валюті, 2012 рік, %	Доля МВП в ін. валюті, 2013 рік, %
ПУМБ	45,03	40,14	62,18	37,41
Ощадбанк	6,29	1,15	5,50	2,99
Укргазбанк	17,33	27,45	19,04	19,94
Дельта Банк	16,21	12,48	19,90	18,69
Укрєксімбанк	57,45	65,01	49,90	31,81
Банк 3/4	x	49,98	63,47	55,82
Діві Банк	x	x	79,09	88,48
УкрСіббанк	92,94	98,47	76,50	24,62
Банк Кредит Дніпро	60,50	71,50	73,52	73,89

Розраховано автором за матеріалами [9]

Таблиця 4

Аналіз долі міжбанківських позик в іноземній валюті у загальній сумі міжбанківських позик, що надані банками

Банки	Доля МВП в ін. валюті, 2010 рік, %	Доля МВП в ін. валюті, 2011 рік, %	Доля МВП в ін. валюті, 2012 рік, %	Доля МВП в ін. валюті, 2013 рік, %
ПУМБ	14,9	49,03	55,72	85,59
Ощадбанк	0,01	9,37	6,55	93,97
Укргазбанк	6,27	2,55	30,24	56,38
Дельта Банк	100	0	67,63	40,42
Укрєксімбанк	43,27	86,27	43,47	12,22
Банк s	-	46,08	32,15	33,48
Діві Банк	-	-	18,75	11,14
УкрСіббанк	20,79	29,52	57,54	0,31
Банк Кредит Дніпро	100	94,37	82,41	82,65

Розраховано автором за матеріалами [9]

«Ощадбанку» міжбанківський кредит займає лише близько 3% від усього обсягу міжбанківського кредиту, в АТ «Укргазбанк» доля вища – близько 205, а в АТ «Укрексімбанку» – близько 32%. Щодо банків з іноземним капіталом, то доля міжбанківських позик в іноземній валюті сягає більше 30% (ПАТ «Дівібанк» – 88,48%, ПАТ «Банк 3/4» – 55,82%), тобто пояснюється тим, що кошти поступають у більшій мірі від материнських банків у разі підвищення ризику ліквідності.

Звичайно, що додатково необхідно визначити долю міжбанківських позик в іноземній валюті, що надаються банками, для визначення, кому саме надають банки кредити – українським банківським установам чи іноземним банкам-позичальникам. Через жорстку позицію НБУ обмежив обіг іноземної валюти на території України, розрахунки проводяться також лише починаючи з 2010 року, так як дані за 2008 та 2009 роки відсутні (табл. 4)

За наведеними даними можна зазначити, що протягом усього періоду більш ніж 70% міжбанківських позик в іноземній валюті було надано банком ПАТ «Банк Кредит Дніпро», а так як 100%-ми капіталу банку – це кіпрський, то, мабуть, і кредити надходили саме до Кіпру. В банках ПАТ «Банк s» та ПАТ «Діві Банк» обсяг цих кредитів був значним і в 2012 році, а в 2013 році обсяг міжбанківських позик в іноземній валюті значно збільшився – в банку «Банк s» даний вид кредиту займає 56%, а в ПАТ «Діві Банку» – 88,5% (по тій самій причині, що і ПАТ «Кредит Дніпро»). Щодо інших банків, то динаміка протягом 2010–2013 роках різна – так, у банку ПАТ «ПУМБ» у 2013 році доля кредитів в іноземній валюті сягає близько 40%, така висока доля кредитів в іноземній валюті і у банку АТ «Укрексімбанк» – 31,8%, хоча в динаміці в 2013 році ця доля зменшилася – на 10%. В інших банках у 2013 році доля міжбанківських позик в іноземній валюті значно менша – так, у державному банку АТ «Ощадбанк» вона складає 3%, у ПАТ «Дельта банк» та АТ «Укргазбанк» – 19%. Дана ситуація свідчить про те, що міжбанківські позики банки з українським капіталом надають в основному в національній валюті, а доля міжбанківських позик в іноземній валюті значна у банках з іноземним капіталом у першу чергу за рахунок надання позик материнським банкам.

Отже, аналіз динаміки міжбанківських позик найбільших банків-кредиторів на міжбанківському ринку в період 2008–2013 рр. показав, що дуже важливим є оцінка не лише тих коштів, що надаються банками іншим банкам, але і коштів, що вони отримують від інших банків, так як лише при аналізі сальдо отриманих та наданих позик на міжбанківському ринку можна виявити лідерів по кредитуванню на міжбанківському ринку, так як початкові дані, що були отримані зі статті, не враховували це, а тому не є об'єктивними, як ми виявили у вищезазначеному аналізі.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, на основі вищезазначеного можна зробити висновок, що конкурентна боротьба на ринку депозитів на банківському просторі України досить активна, тому необхідно застосовувати усі можливі заходи залучення клієнтів та їх коштів, включаючи як цінові, так і нецінові методи. У випадку, коли вони не діють за причини недостатньої кількості грошей у клієнтів чи відсутності можливості розширення клієнтської бази, ефективним джерелом отримання ресурсів для підтримки ліквідності банку та можливості розши-

рення активних операцій банку використовується міжбанківське кредитування.

Для зменшення ризиків при міжбанківському кредитуванні, особливо для унеможливлення появи системного ризику, банками використовуються різноманітні способи їх запобігання. До них, по-перше, належить кредитний моніторинг, який містить у собі ідентифікацію ризику, оцінку ризику, вибір стратегії ризику, вибір стратегії мінімізації ризику та оцінку зміни рівня ризику при міжбанківському кредитуванні.

По-друге, це лімітування. Базовий ліміт – це максимальна величина кредиту для конкретного позичальника на розглянутий період часу. У світовій практиці розрахунку лімітів на міжбанківській операції базовими є один або два найфундаментальніші параметри фінансового стану банку: його капітал і активи. Також у низці випадків як основні показники при розрахунку базового ліміту можуть використовуватися валюта балансу, щоденний обсяг платежів або капітал (кредитора), прибуток (кредитора).

Також використовуються системи рейтингових оцінок. Вони є ще одним інструментом для зниження кредитних ризиків, широко розповсюджені у світовій банківській практиці, оскільки є зручним інструментом комплексної оцінки фінансового стану банків. В Україні зараз не існує національної системи кредитних рейтингів, тому банки самостійно складають внутрішні кредитні рейтинги контрагентів (рейтинги міжнародних рейтингових агентств, які мають високий авторитет, присвоєні незначній кількості українських банків).

Більшість методик, які використовуються у банках України для оцінки фінансового стану контрагентів, базуються на визначенні агрегованої оцінки надійності банку. При цьому варто зазначити, що більшість методик, за допомогою яких складаються кредитні рейтинги в українських банках, мають такі недоліки, як суб'єктивність та необґрунтованість переходу від бального показника (рейтингу) до об'ємного показника (ліміту). Процес встановлення лімітів на контрагентів полягає у запровадженні шкали відповідності значень рейтингів та сум лімітів. Ліміт на основі рейтингу обмежує максимальний розмір допустимого ризику при операціях з даним контрагентом.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Калтырин А. В. Деятельность коммерческих банков [Текст] / А. В. Калтырин : учеб. пособ. – Ростов Н/Д : «Феникс», 2004. – 384 с.
2. Ивасенко А. Г. Межбанковский кредит: сущность, проблемы и перспективы развития [Текст] / А. Г. Ивасенко. – М. : Вузовская книга, 1998. – С. 18.
3. Кураков Л. П., Кураков В. Л. Великий тлумачний словник економічних і юридичних термінів [Текст]. – М. : Вузів школи, 2001. – 720 с.
4. Фінансовий словник [Текст] / ред. А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – 2-ге вид. – Львів : Видавництво «Центр Європи», 1997. – С. 244.
5. Офіційний сайт Національного банку України. Глосарій банківської термінології [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123443&cat_id=123217
6. Башнянин Г. І. Генеза ринкової економіки (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка, економічний аналіз, економіка підприємства, менеджмент, маркетинг, фінанси, банки, інвестиції, біржова діяльність): терміни, поняття персоналії [Текст] / Г. І. Башнянин, В. С. Іфтемичук. – К.: «Магнолія плюс», 2004. – 688 с.
7. Кузьмак О. М. Дієвість міжбанківських кредитів в розвитку бан-

- ківської системи [Текст]: Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. – Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми. – 2009.
8. Становлення та розвиток міжбанківських розрахунків в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buklib.net/books/24534/>.
9. Офіційний сайт Національного банку України. Банківський нагляд. Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097
10. Про затвердження Правил використання готівкової іноземної валюти на території України та внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України [Електронний ресурс]: Постанова від 30 травня 2008 року за № 200, зареєстрована в Міністерстві юстиції України 18 червня 2008 р. за № 656/13923. Режим доступу: <http://sts.gov.ua/diyalnist-dpa-ukraini/normativno-pravovi-akti-z-pitankpr/postanovi-pravlinnya-nbu/61718.html>.

УДК 657.44

Пастушенко А.І.*аспірант кафедри фінансів**Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету***Максимова С.В.***асистент кафедри фінансів**Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*

ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті розкрито та узагальнено теоретичні підходи щодо визначення категорії «прибуток» у контексті сучасних економічних теорій та розглянуто особливості його формування на сільськогосподарських підприємствах. Розглянуто основні напрями управління формуванням прибутку в аграрній сфері.

Ключові слова: прибуток, планування, витрати, розрахунок собівартості, управління прибутком, формування та розподіл прибутку підприємства, підвищення прибутку.

Пастушенко А.И., Максимова С.В. ФОРМИРОВАНИЕ ПРИБЫЛИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье раскрыты и обобщены теоретические основы сущности категории «прибыль» в контексте современных экономических представлений и рассмотрены особенности его формирования на сельскохозяйственных предприятиях. Рассмотрены основные направления управления формированием прибыли в аграрной сфере.

Ключевые слова: издержки, расчет себестоимости, управление прибылью, прибыль, планирование, формирование и распределение прибыли предприятия, повышение прибыли.

Pastushenko A.I., Maksymova S.V. FORMATION OF PROFITS AGRICULTURAL ENTERPRISES

In the article the theoretical bases and generalized nature of the category of «income» in the context of current economic ideas and features of its formation on farms are described. The basic directions of formation of profit management in agriculture are investigated.

Keywords: profit, planning, cost, cost calculation, management of profit, development and distribution of profits, increase profits.

Постановка проблеми. У період становлення ринкових відносин в Україні зростає роль прибутку як джерела забезпечення інтересів держави, власників та персоналу підприємств. Тому одним із актуальних завдань є розробка і впровадження методів ефективного управління формуванням прибутку в процесі господарської діяльності. Теорія прибутку є основою в системі економічних категорій, і від науково-обґрунтованого її трактування значною мірою залежить об'єктивність оцінки економічної ефективності через систему відповідних показників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями, пов'язаними з трактуванням сутності прибутку, займаються багато вчених і практиків, зокрема А.М. Поддєрьогін, В.В. Бабіч та багато інших. Проблеми формування та розподілу прибутку досліджуються у роботах видатних вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів. Теоретичні та методичні розробки знайшли відображення у працях таких вітчизняних вчених: О.О. Багера, І.А. Бланка, Л.І. Гладка, Л.О. Денисенко, О.Ф. Івашиної, А.М. Поддєрьогіна та ін.

Метою статті є вивчення теоретичних підходів щодо визначення сутності прибутку та особливості управління його формуванням в аграрних підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Прибуток є основним фінансовим джерелом розвитку підприємства, науково-технічного вдосконалення його матеріальної бази і продукції, усіх форм інвестування. Він слугує джерелом сплати податків. Враховуючи значення прибутку, вся діяльність підприємства спрямована на його зростання. Тобто прибуток як економічна категорія відбиває дохід, який створений у процесі матеріального виробництва в процесі підприємницької діяльності.

З точки зору класичної економічної теорії, метою створення будь-якого підприємства є отримання прибутку. Максимізація прибутку є одним із основних завдань фінансового менеджера, яке для свого вирішення потребує оптимальних рішень у сфері капітальних вкладень, управління структурою та вартістю капіталу, доходами і витратами, основним і оборотним капіталом. Стабільне зростання прибутку – це результат ефективного управління фінансами господарюючого суб'єкта в цілому. Тому управління прибутком можна розглядати як у широкому, так і у вузькому розумінні [2].

В економічній літературі існує безліч різних трактувань сутності прибутку, що суттєво різняться між собою, але в той же час мають і спільні засади.